

**Jyväskylän yliopiston kirjaston kokoelmien
muodostuminen pääpiirteittäin**

10.12.2020

1.	Jyväskylän tieteellinen kirjasto 1912-1935	1
1.1.	Vapaakappaleoikeus 1919.....	1
2.	Kasvatusopillisen korkeakoulun kirjasto 1936-1965.....	2
3.	Yliopiston kirjasto 1966-	2
3.1.	Unesco-tallekirjastona 1961-2010.....	2
4.	Keskuskirjasto aika 1977-2004	3
4.1.	Vapaakappaleoikeus laajenee.....	3
4.2.	EU-tallekirjastona 1995-2017.....	3
4.3.	Julkaisuvaihto lakkautetaan.....	4
5.	Verkkoaineistot.....	4
5.1.	Kulttuuriaineistolaki.....	6
6.	Kokoelmia keskitetään pääkirjastoon.....	6
7.	Kirjastorakennuksen peruskorjaus 2019-2021	7
8.	Erikoiskokoelmat	7
9.	Käsikirjoituskokoelmat.....	8

Kirjaston yli 100-vuotinen historia, muutokset sen toiminta-ajatuksessa eri aikoina, kehysorganisaatiossa tapahtuneet muutokset ja tietoaaineistojen monimuotoistuminen ovat vaikuttaneet kirjaston kokoelmien muodostumiseen. Vuodesta 2018 lähtien yliopiston kirjasto on muodostanut yliopiston tiedemuseon kanssa Avoimen tiedon keskuksen, joka tallentaa, tuottaa ja välittää tietoa edistääkseen yliopistoyhteisön tiedonkäyttöä sekä tieteellisen tiedon leviämistä yhteiskuntaan. Keskuksen kokoelmat muodostuvat monen tyyppisistä aineistoista, ja ne ovat keskeinen voimavara tutkimukselle, opetukselle ja opiskelulle sekä perinnön säilyttämiselle.

1. Jyväskylän tieteellinen kirjasto 1912-1935

Tieteellinen kirjasto syntyi visiosta, jonka mukaan maan ensimmäinen kokonaan suomenkielinen yliopisto sijoitettaisiin kaupunkiin. Kirjaston perustamisajatuksena oli koota täydellinen kotimaisen kirjallisuuden kokoelma, Fennica, ja täydentää sitä tulevan yliopiston tutkimustarpeita palvelevalla ulkomaisella kirjallisuudella.

Kirjaston ensimmäisen hoitajan, Martti Airilan, haave oli saada koottua Mikael Agricolan tuotannosta alkava täydellinen Fennica-kokoelma. Hänen johdolla kirjaston kokoelmien kehittämisessä keskityttiin kotimaisen kokoelman kasvattamiseen ja siinä erityisesti kirjaharvinaisuuksien metsästämiseen. Kokoelmien kartuttamisen merkitys näkyi kirjaston hoidossa pitkään Airilan jälkeenkin.

Kokoelmien perustan muodosti Jyväskylän Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran noin 450 niteen kirjakokoelma, joka oli aikoinaan karttunut Seuran ja yksityisten kansalaisten lahjoituksista. Vuonna 1913 valtio suostui siihen, että Jyväskylän seminaari luovutti omat tarpeettomat kirjansa Tieteelliselle kirjastolle. Wolmar Styrbjörn Schildtin testamentissa Lyseon kirjastolle luvattu kirjakokoelma luovutettiin Tieteelliselle kirjastolle vuonna 1919. Oppilaitoksilta saatuihin kirjakokoelmiin kuului 1800-luvulla ilmestynyt hengellinen kirjallisuus, erilaista pienkirjallisuutta ja sanomalehtien vuosikertoja.

Merkittävin yksittäinen hankinta kirjaston alkuvuosina oli helsinkiläisten Minervan antikvariaatin varaston osto vuonna 1914. Kirjaston virkailijana toiminut runoilija Juhani Siljo sai tehtäväkseen seuloa kirjamassasta kotimaisen kokoelman kannalta arvokkaimman osan.

Kirjaston ensimmäisten vuosikymmenien aikana kesäyliopiston opiskelijat olivat kirjaston merkittävin asiakasryhmä. Kirjasto pyrki vastaamaan kesäyliopistolaisten tarpeisiin hankkimalla tarvittavia kurssikirjoja.

1.1. Vapaakappaleoikeus 1919

Kansallisten kokoelmien kartuttamisen todellinen murroskohta Suomessa on vuosi 1919, jolloin Tieteellinen kirjastokin sai vapaakappaleoikeuden. Siihen ei Jyväskylän osalta kuitenkaan kuulunut sanomalehtiä.

Vapaakappalekokoelmaa on koko ajan täydennetty vanhemman aineiston osalta ja suuri osa myös ennen 1919 painetusta kirja-aineistosta on saatu liitettyä kokoelmiin.

2. Kasvatusopillisen korkeakoulun kirjasto 1936-1965

Tieteellinen kirjasto luovutettiin Jyväskylän kasvatusopilliselle korkeakoululle vuonna 1936. Se tarkoitti samalla sitä, että kirjaston historia yksityisenä laitoksena päättyi ja että siitä tuli valtion varoin ylläpidettävä laitos.

Tieteelliseen kirjastoon oli lehtori (myöhemmin professori) Kaarle Oksalan ansioista koottu sekä kotimaista että kansainvälistä pedagogista kirjallisuutta. Kasvatusopillisen korkeakoulun kirjaston edeltäjä, Jyväskylän seminaarin kirjasto, oli puolestaan hankkinut runsaasti kasvatusopillista kirjallisuutta, jotka yhdistettiin myöhemmin yhteen Tieteellisen kirjaston kokoelmien kanssa.

Kasvatusopillisessa korkeakoulussa harjoitettu tieteellinen tutkimustoiminta ja kasvatustieteiden opetus merkitsivät sitä, että laitoksen kirjastoon hankittiin yhä enemmän akateemisen tutkimustoiminnan tarpeita palvelevaa tutkimuskirjallisuutta.

3. Yliopiston kirjasto 1966-

Muuttuminen yliopiston kirjastoksi merkitsi kirjaston aseman muutosta, sillä keskittyminen mahdollisimman kattavan kotimaisen kokoelman kokoamiseen ei näyttänyt enää yhtä tarkoituksenmukaiselta kuin se oli aikaisempina vuosikymmeninä ollut. Kirjasto oli jo saavuttanut sen "täydellisyyden", jota esimerkiksi Helsingin yliopiston kirjaston ja Turun yliopiston kirjaston Fennica-kokoelmat edustivat. Kirjaston kokoelmien odotettiin palvelevan entistä monipuolisempaa tutkimusta, jolloin painopistettä oli siirrettävä myös ulkomaisiin kokoelmiin.

3.1. Unesco-tallekirjastona 1961-2010

Varmaa tietoa siitä, milloin kirjasto valittiin Unescon julkaisuja säilyttäväksi kirjastoksi ei ole löytynyt: *"Jyväskylän yliopiston kirjasto on mitä ilmeisimmin valittu Unesco-materiaalin tallennekirjastoksi aikoinaan yliopistojen kesken tehdyllä päätöksellä. Kirjastonne tiedot löytyvät myös Unescon sivulta, jossa on tiedot eri maiden tallennekirjastoista. Sivun mukaan tallennekirjastotoiminta Jyväskylässä on alkanut vuonna 1961."* (30.8.2006 Hannu Vainonen, Opetusministeriö). Koska alkuperäistä päätöstä tallekirjastoksi ryhtymisestä ei ole löytynyt Jyväskylän yliopiston arkistoista eikä muualta, virallista päätöstä myöskään sen lakkauttamisesta ei ole tarvinnut tehdä. Kirjasto päätti, ettei enää säilytä kaikkia Unescon julkaisuja ja poistatti vanhentuneet tietonsa Unescon tallekirjastoluettelosta vuoden 2011 alkupuolella.

4. Keskuskirjasto aika 1977-2004

Tieteellisen informoinnin neuvottelukunnan mietintö kasvatustieteiden ja psykologian informaatiopalvelujen järjestämiseksi valmistui 1972. Tehtävään esitettiin Jyväskylän yliopiston kirjaston ja Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen (KTL) muodostamaa vastuukeskusta, koska näiden toimintaan kuului jo kasvatustieteiden ja psykologian informaatiopalveluja, eikä uutta muodollista organisaatiota nähty tarpeelliseksi perustaa. Informaatiopalvelutehtävää tulee tukemaan vankka kirjasto, jolle on jo suunniteltu keskuskirjastotilasto. Mietinnössä ehdotettiin myös samanlaista järjestelyä liikuntatieteille.

Valtioneuvoston vuonna 1972 tekemän päätöksen (719/1972) mukaan tieteellisen keskuskirjaston tehtävänä on:

- kartuttaa erityisesti sen tieteenalan kirjallisuuden ja muun aineiston kokoelmia, jonka keskuskirjastona se toimii;
- asettaa kokoelmansa tutkijoiden ja muiden kirjallisuuden tarvitsijoiden käyttöön kirjaston tiloissa sekä koti- ja kaukolainoina;
- suorittaa kauko- ja informaatiopalvelua yhteistoiminnassa muiden koti- ja ulkomaisten kirjastojen ja informaatiopalvelukeskusten kanssa;
- olla yhteistyössä kyseisen tieteenalan tutkijoiden ja muiden kirjallisuuden tarvitsijoiden kanssa kokoelmien sekä kirjaston muun toiminnan niveltämiseksi tutkimus- ja opetustyöhön;
- huolehtia yhteistyöstä muiden samalla ja läheisillä tieteenaloilla toimivien kirjastojen kanssa

Jyväskylän yliopiston kirjasto määrättiin valtioneuvoston päätöksellä kasvatustieteiden, psykologian ja liikuntatieteiden keskuskirjastoksi 26.5.1977. Valtioneuvoston päätös tieteellisistä keskuskirjastoista kumottiin vuonna 2004.

Jyväskylän yliopiston kirjaston aineistohankinnoissa ja kokoelmatyössä keskuskirjastoalat painottuivat 2010-luvulle saakka. Erityisesti keskuskirjastoalojen kansainväliset aikakauslehtikokoelmat ovat olleet kattavuudeltaan merkittävät sekä kansallisesti että myös pohjoismaisesti.

4.1. Vapaakappaleoikeus laajenee

Vuoden 1981 vapaakappalelaki toi luovutusvelvollisuuden piiriin kotimaisen AV-aineiston. Oikeus tähän aineistoon kirjastolla pysyi vuoteen 2007 saakka.

4.2. EU-tallekirjastona 1995-2017

Kirjasto sai EU-tallekirjaston statuksen vuonna 1995. Sen perusteella kirjasto sai ilmaiseksi Euroopan unionin ja sen toimielinten tuottamaa materiaalia. 2010-luvulta lähtien EU:n julkaisut ovat siirtyneet pääasiassa sähköiseen muotoon, ja EU:n omaksuman tiedon avoimuuden periaatteen myötä sen tietokannatkin vapautettiin yleiseen käyttöön. Lisäksi vuonna 2009 Euroopan unionin komissio aloitti mittavan digitointiohjelman: kaikkien EU-elinten julkaisut

aina perustamisvuodesta 1952 lähtien tallennettiin PDF-muotoon vapaasti luettavaksi ja kopioitavaksi. Kirjasto päätti olla enää uusimatta EU:n komission välillä solmittua EDC-sopimusta 2018 alkaen.

4.3. Julkaisuvaihto lakkautetaan

Perinteinen kirjastojen välinen julkaisuvaihto lakkautettiin vuoden 2002 alusta. Syynä olivat kohonneet lähetyuskustannukset ja siirtyminen yhä enemmän verkkojulkaisemiseen.

5. Verkkoaineistot

Kirjastojen kokoelmien rakennetta on leimannut kiihtyvä digitalisoituminen 2000-luvulta lähtien.

Virtuaalikirjasto-projekti käynnistyi keväällä 1996, ja jo samana syksynä palvelu avattiin. Mukaan lähtevät kirjastot olivat alansa keskuskirjastoja tai muuten kiinnostuneita kehittämään täysin uutta palvelua kansallisena yhteistyönä tiedeyhteisöille. Jyväskylän yliopiston kirjasto edusti palvelussa keskuskirjastoalojensa lisäksi hydrobiologiaa, soveltavaa kielitiedettä, ja kulttuurintutkimusta. Palvelu oli sekä suomen- että englanninkielinen, ja sitä markkinoitiin myös ulkomaisille yhteistyökumppaneille. Laajimmillaan vuonna 2003 Virtuaalikirjastossa oli aineistoa 60 eri alalta, ja palvelua ylläpiti 18 tietopalveluorganisaatiota.

Vuonna 1999 Virtuaalikirjasto lähti mukaan EU-rahoitteisen Renardus-palvelun suunnitteluun. Tarkoituksena oli rakentaa eurooppalaisen tiedeyhteisön käyttöön kansalliset aihehake- mistot kokoava tiedonhakupalvelu. Mukana oli seitsemän maata. Jyväskylän yliopiston kirjastolla oli omat koordinoituvastuut hankkeessa. Muina suomalaisina partnereina olivat Viikin tiedekirjasto ja CSC. Renardus-hanke oli kirjastolle työläs tehtävä sekä teknisten kysymysten että EU-raportointikäytäntöjen vuoksi. Projektin EU-rahoitus päättyi vuonna 2002, jolloin palvelu avattiin käyttöön. Pysyvää rahoitusta sen ylläpitoon ei järjestynyt, ja Renardus-yhteistyö päättyi 2000-luvun puolivälissä.

Kaupallisten tiedelehtien verkkoversioita tarjottiin pitkään painettujen lehtien kylkiäisinä. Joihinkin palveluihin on liittynyt karenssi esimerkiksi kuluvan vuoden osalta, jolloin tilaus on mahdollistanut vain vanhempien artikkelien elektronisen saatavuuden. Myöskään lehtien elektronisten arkistojen käyttö tilauksen päättyessä tai lehdessä tapahtuvien muutosten yhteydessä ei ollut taattu. Tilattiin siis rinnakkain painettua ja elektronista lehteä. Kirjastojen kannalta digitalisoitumismuutos oli käännteentekevä siksi, että ryhdyttiin hankkimaan palvelukohtaisia käyttöoikeuksia; aineistoja ei enää saatu ostettua omaksi.

Vanhin avoin tieteellinen verkkojulkaisupalvelu on vuodesta 1991 saakka toiminut fyysikoiden arXiv. Myös jotkut tunnetut viitetietokannat tulivat vapaasti käytettäviksi internetiin, esimerkiksi lääketieteen Medline (PubMed-ilmaisversio) ja kasvatustieteen ERIC. Avoimuuden perustana on Yhdysvaltojen tiedepoliittinen linjaus, jonka mukaan kaikki liittovaltion varoin tuotettu tutkimus tulee olla vapaasti saatavilla.

Kirjaston hankintatoimiston ja tietopalvelun tiiviimpi yhteistyö erityisesti elektronisten lehtien saatavuuden selvittelyssä alkoi 1990-luvun alkupuolella. Samoihin aikoihin taloudellinen lama heijastui voimakkaasti kirjastojen hankintamäärärahoihin, ja aikakauslehtien tilauksia jouduttiin karsimaan. Nämä olivat kipeitä leikkauksia, mutta muutamaa vuotta myöhemmin keskeisiä tiedelehtiä alettiin saada verkkokäyttöön lehtipaketeissa FinELibin neuvottelemina kansallisina konsortiosopimuksina.

Kansallinen elektroninen kirjasto, FinELib, syntyi aluksi kolmevuotisena ohjelmana Opetusministeriön tuella heti lamavuosien jälkeen vuonna 1997.

Kansallisen elektronisen kirjaston ensiksi lisensoimat palvelut olivat Academic Press, Cambridge Scientific Abstracts, EBSCO, Ovid ja Springer. Osa näistä oli pelkkiä verkkolehtipalveluja, mutta joihinkin kuului myös eri alojen viitetietokantoja. Sopimuksia tehtiin myös elektronisten käsikirjojen, hakuteosten ja sanakirjojen sekä viitteidenhallintaohjelman käytöstä. Yksittäisiä e-kirjoja sisältäviä paketteja on myös hankittu 2000-luvun alkuvuosista lähtien sitä mukaa, kun lisensointiehdot täyttäviä palveluja on ilmestynyt markkinoille.

Eri tieteenalojen julkaisukäytäntöjen mukaisesti elektronisten lehtien vallankumous alkoi luonnon- ja terveystieteissä ja vasta myöhemmin yhteiskunnallis-humanistisissa tieteissä. Kirjasto on tehnyt aktiivista yhteistyötä Matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan kanssa aineistohankinta-asioissa, jotta tutkimuksen kannalta välttämättömät, suhteellisen kalliit e-lehtikokoelmat ja erikoistietokannat on pystytty hankkimaan.

Jo vuonna 1999 FinELib suositteli painetuista lehtitilauksista luopumista ja siirtymistä kokonaan e-versioihin. Jyväskylän yliopiston kirjastossa tämä linjaus toteutui vasta vuosikymmentä myöhemmin. Kokoelmien siirrot Varastokirjastoon, josta ne ovat saatavissa vaivattomasti käyttöön, on oleellisesti helpottanut painettujen aineistojen karsintaa.

Jyväskylän yliopiston kirjaston aikakauslehtikokoelma sijaitsee nykyisin suurelta osin yliopiston verkossa. Lehdet tilataan joko FinELib-konsortion paketeissa tai omina suorina hankintoina. Vuodesta 2013 e-kirjat ovat olleet nouseva, kehittyvä kirjastopalvelu. Vaikka e-kirjoja on lisensoitu sitä mukaa kuin niiden käyttöehdot ja hinnoittelu ovat sen mahdollistaneet, niiden osuus kirjojen hankinnasta on vain hitaasti kasvanut. Markkinointia on hidastanut osin samat seikat kuin aikoinaan elektronisten lehtien kehitystä: hinnoitteluperusteet, tietosuoja, tekijänoikeudet sekä tekniset alustaratkaisut. Vaikka e-kirjojen käyttötilastointi on toistaiseksi kehitysvaiheessa, aineistojen käyttömäärät ovat Jyväskylässä kansallisesti tarkastellen erityisen korkeita.

CD-ROM-muotoisen multimediakokoelman kartuttaminen aloitettiin vuonna 1997. Kokoelman tavoite oli hankintapolitiikan mukaisesti tukea yliopiston opetusta ja tutkimusta. Kokoelmaan kuului myös yleisiä tietosanakirjoja ja hakuteoksia. Aineiston verkkokäytön ylläpito oli kokoelman kasvaessa ja monimuotoistuessa työlästä ja sittemmin mahdotonta uusien käyttöjärjestelmien myötä. Tämän tyyppiset julkaisut ovatkin siirtyneet luontevasti WWW-pohjaisiksi, ja niitä on lisensoitu asiakkaiden käyttöön FinELib- ja kirjaston omina hankintoina.

Aineistojen hallinnan lisäksi yhdeksi keskeiseksi haasteeksi 2000-luvun alussa on muodostunut elektronisten aineistojen hinnannousu erityisesti suurten ulkomaisten tiedekustantajien osalta. Kirjastot ja tiedeyhteisöt pyrkivät vaikuttamaan hintojen nousuun avoimen tieteen ja

open accessin edistämisellä. 2010-luvulla tieteelliset kustantajat alkoivatkin tarjota erilaisia kustannusmalleja avoimen julkaisemisen edistämiseksi.

2010-luvulla e-kirjakokoelmien muodostumista on leimannut yhä enemmän asiakkaiden osallistaminen hankintaan eli niin sanotut PDA (patron driven acquisition) –mallit. Samalla myös kotimaiset tietokirjakustantajat ovat alkaneet tarjota yhä enemmän aineistoa myös e-kirjoina.

Kirjaston aineistohankintaan käytettävistä varoista kului ensimmäisen kerran yli 90% elektronisiin aineistoihin vuonna 2015.

5.1. Kulttuuriaineistolaki

Uusi vapaakappalelaki, 1.1.2008 voimaan tullut *Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä* (1433/2007), laajeni kattamaan myös kotimaisen verkkoaineiston sekä radio- ja TV-aineiston. Laki vähensi kirjaston aiempaa säilytysvelvollisuutta tietoarvoltaan vähäisemmän painetun aineiston osalta ja lakkautti AV-aineiston vapaakappaleoikeuden.

6. Kokoelmia keskitetään pääkirjastoon

Vuonna 1973 yliopistolla oli noin 50 laitoskirjastoa ja lähes 80 erillistä, pysyvästi johonkin huonetilaaan sijoitettua kirjallisuuskokoelmaa. Pääkirjaston laitoskirjastokeskus tilasi ja luetteloi laitoksille hankitut kirjat ja lehdet, laitokset huolehtivat itse muista kokoelmatöistä ja aineiston lainaamisesta. Kahden tiedekuntakirjaston tyyppisen lukusalin päivystyksestä huolehtivat pääkirjaston virkailijat.

Laitoskirjastoja alettiin yhdistää, karsia ja lakkauttaa 1990-luvun puolivälistä lähtien pääkirjaston henkilökunnan voimin ja tahti kiihtyi 2000-luvulle tultaessa. Vuodesta 2004 vuoteen 2017 laitoksille hankittujen kirjojen luettelointi väheni 12000:sta niteestä alle tuhanteen. Vähenemistä nopeutti kirjastossa vuonna 2006 tehty päätös luopua laitosten hankkimien ns. virkakäyttökirjojen tietojen viennistä JYKDOKiin.

Kampuskirjastoja lakkautettiin ja osa niiden kokoelmista siirrettiin pääkirjastoon: Aallon kirjasto 2005, Liikunnan kirjasto 2010 ja Tourulan kirjasto 2011. Kokoelmien keskittämisen myötä työvoimaa pystyttiin suuntaamaan enemmän pääkirjaston kokoelmien kehittämiseen, evaluointiin ja karsintaan.

Yliopiston rakenteellisen kehittämisen, laitosten kansliahenkilökunnan vähenemisen, tilojen keskittämispaineen ja rakennusten sisäilmaongelmien takia tilanne vuonna 2018 oli se, että yliopiston kirjakokoelmat oli keskitetty pääkirjastoon ja kahteen kampuskirjastoon.

7. Kirjastorakennuksen peruskorjaus 2019-2021

B-rakennuksen peruskorjaus aloitettiin kesäkuussa 2019 ja sitä ennen koko talo oli pitänyt tyhjentää. Pääkirjastossa olleet kokoelmat hajautettiin eri tiloihin, joko pysyvästi tai väistöön. Lähes koko vapaakappalekokoelma sijoitettiin pysyvästi Kanavuoren kokoelmakeskuksen uusiin tiloihin, samoin kuin vanhempi ulkomainen kirjallisuus. Tutkimuskirjallisuuden (yleiskokoelma) monografiat siirrettiin väistöön Ylistönrinteen kirjastoon ja aikakauslehdet sekä kursikirjat Mattilanniemen kirjastoon. Aallon lukusaliin sijoitettiin pysyvästi humanististen alojen käsikirjatyyppistä aineistoa, sanakirjoja ja lähdejulkaisuja. Näitä siirtoja edelsivät suuret karsinnat sekä pääkirjaston että kampuskirjastojen kokoelmissa.

8. Erikoiskokoelmat

Kirjaston kokoelmia on eri aikoina kartutettu yksityisten henkilöiden lahjoituksin sekä vaihtosuhteiden kautta. Unkari- ja Viro -kokoelmat olivat vanhimmat, suomalais-ugrilaisesta kulttuurista ja kielisukulaisuudesta kiinnostuneiden henkilöiden lahjoituksista alkunsa saaneet erikoiskokoelmat.

Hungarica-kokoelman uudempaa, pelkästään unkarinkielistä aineistoa kartutettiin ostoin ja Unkarista saaduista lahjoituksista vuodesta 1990 lähtien, jolloin yliopistossa alkoi hungarologian opetus. Kirjasto sai isoja lahjoituseriä Unkarista ja sitoutui myös ostamaan unkarinkielistä kirjallisuutta vuosittain tietyllä summalla, aluksi 10 000 markalla. Alkuvuosina ostettavan aineiston valinta tehtiin Unkarin kansalliskirjastossa (Országos Széchényi Könyvtár), myöhemmin valinnat teki yliopiston unkarin lehtori. Kokoelmaa olivat kartuttaneet myös unkarinkielisen aineiston siirrot eri laitoksilta, mm. etnologian laitoksen kirjastosta. Hungarologian opetuksen vähenemisen ja unkarin kielen lehtoraatin lakkauttamisen jälkeen hankintoja ei enää tehty eikä kokoelma karttunut.

Kokoelman käyttö oli koko olemassaolonsa aikana vähäistä, koska unkarintaitoisia opiskelijoita ei yliopistossa juuri ollut. Suurimmat käyttäjäryhmät olivatkin unkarilaiset vaihto-opiskelijat ja väitöskirjojen tekijät. Hungarologian oppiaineen lakkauttamisen jälkeen vuonna 2010 kokoelman käyttö loppui lähes kokonaan.

Estonica-kokoelman uudempi vironkielinen, lähinnä 1970-1990 -luvuilla Virosta lahjoituksina ja vaihtoina saatu aineisto karsittiin kesällä 2012. Kokoelman merkitys oli vähentynyt, koska yliopiston viron lehtorin virka oli lakkautettu ja kielen opetus oli vähäistä.

Vuonna 2018 molempien kokoelmien erikoiskokoelmastatus lakkautettiin. Vanhempi aineisto poistettiin kokonaan ja niistä otettiin talteen vain yliopiston oppihistorian kannalta merkityksellinen aineisto. Kirjastorakennuksen peruskorjauksen alkamisen varmistuttua myös uudempi osa kokoelmista käytiin läpi ja viimeiset poistot tehtiin syksyllä 2019.

Niilo Mäen kokoelma muodostettiin vuonna 1977. Niilo Mäki hoiti Jyväskylään perustettua Suomen ensimmäistä psykologian professuuria vuosina 1936-39. Vuonna 1948 hänet nimitettiin Jyväskylään perustetun suojelu- ja parantamiskasvatusopin (erityispedagogiikka) professuuriin. Virka oli ensimmäinen laatuaan koko Euroopassa. Professori Mäen kuoltua hänen leskensä, lehtori Onerva Mäki, lahjoitti miehensä laajan henkilökohtaisen kirjakokoelman yliopiston kirjastolle. Kokoelman valtaosa on ulkomailta hankittua alan kirjallisuutta.

Tahko Pihkalan kokoelma luovutettiin kirjastolle testamentin perusteella. Professori Lauri "Tahko" Pihkala (1888-1981) oli innokas yleisurheilija, urheilun monitoimimies ja suomalaisen pesäpallon kehittäjä. Pihkala nimitettiin merkittävistä liikuntaan ja urheiluun liittyvistä ansioistaan professoriksi vuonna 1946 ja liikuntatieteen kunniatohtorin arvonimi hänelle myönnettiin vuonna 1969. Kokoelma sisältää koti- ja ulkomaista urheilukirjallisuutta 1800-luvun loppupuolelta 1970-luvulle. Urheilua ja ruumiinkulttuuria käsittelevän aineiston lisäksi kokoelmassa on poliittista historiaa, sotalaitosta ja naisliikettä koskevaa kirjallisuutta sekä Amerikka-kokoelma.

Heikki Wariksen kokoelma lahjoitettiin yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitokselle vuonna 1997. Kokoelma sisältää teoksia, monistejulkaisuja, eripainoksia sekä kongressi- ja järjestöateriaalia Helsingin yliopiston suomalaisen sosiaalipolitiikan professorin, akateemikko Heikki Wariksen (1901-1989) kirjastosta. Kokoelmaa säilytetään Avoimen tiedon keskuksen tiloissa.

Martti Korpilahden kokoelma siirtyi 2020 Avoimen tiedon keskuksen haltuun Jyväskylän kaupunginkirjastolta. Jyväskylän seminaarista valmistunut Martti Korpilahti (1886–1938) oli näkyvä hahmo kaupungin kulttuurielämässä 1920- ja 30-luvuilla ja hänet tunnetaan mm. Keski-Suomen maakunnan luontoa ja maisemia ilmeikkäästi kuvaavana kotiseuturunoilijana. Kokoelma sisältää noin 500 nidettä painettua kauno- ja tietokirjallisuutta, nuotteja ja joitakin käsikirjoituksia.

Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen erikoistyöt vuosilta 1882-1974. Kokoelma siirrettiin 1970-luvun puolivälissä Jyväskylään Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen kirjaston aineiston mukana.

9. Käsikirjoituskokoelmat

Isa Aspin käsikirjoituskokoelma sisältää ensimmäisen suomenkielisen naislyyyrikon, Jyväskylän seminaarissa opiskelleen Isa Aspin (1853-1872) kirjallista jäämistöä: päiväkirjamuistiinpanoja, käsikirjoituksia, kirjeenvaihtoa jne. Kokoelmasta on tehty [verkkonäyttely](#).

Juhani Siljon käsikirjoituskokoelma käsittää runoilija Juhani Siljon (1888-1918) runohahmoitelmia, valmiita runoja ja kirjeenvaihtoa tuttavien kanssa. Siljo työskenteli tieteellisen kirjaston apulaisena 1915-1918. Hän lajitteli ja käsitteli vuonna 1914 ostetun antikvariatti Minervan konkurssipesän aineiston, kaikkiaan yhdeksän junavaunullista kirjallisuutta.

Teksti:

Marja Kokko

Mirja Laitinen

Kaisa Saikkonen

Arto Ikonen